Laura IONICĂ
Universitatea din Piteşti

ASPECTE MORFOSINTACTICE ALE CANTITATIVULUI

Résumé: *Le présent ouvrage se propose comme objet d'analyse les caractéristiques de flexion des éléments composant le groupe quantitatif (pronoms de quantité, adjectifs numéraux …).On décrit aussi les aspects graduels de l'adjectif et de l'adverbe.*
Mots-clés *: flexion, groupe quantitatif, aspects graduels, adjectif, adverbe*

1. Interesul pentru câmpul semantic al cantitativului survine din modalitățile specifice de manifestare atât la nivel morfologic, cât şi sintactic.
La nivel morfologic, ideea de cantitate este exprimată în clasele si subclasele lexico-gramaticale (numeral, pronume nehotărât cantitativ, adverbe cantitative) şi la nivel flexionar, prin gradele de intensitate si comparatie ale adjectivului si adverbului, iar în sfera sintactică se remarcă grupul cantitativ (GCant).

1.1. În clasa substantivului, cantitativul se manifestă, cu precădere, la nivelul structurilor partitive (substantive cu sens cantitativ) a căror frecvență este destul de mare în limba română *o bucată de săpun, un vârf de sare, o picătură de sânge, o grămadă de pietre, o bucată din creion, o treime din angajați, un munte de rufe, un vraf de cărți….*
Substantivul care reprezintă întregul, setul de obiecte sau materia din care se detaşează o parte, poate fi un substantiv de orice fel (numărabil, nenumărabil, concret sau abstract).
În funcție de semantica substantivului nucleu (N1) limba română înregistrează urmatoarele tipuri de construcții partitive.
- N1 exprimă o cantitate mică, mare sau neprecizată şi în acest caz al doilea substantiv al construcției partitive (N2) este numărabil sau nenumărabil *o infinitate de situații, o multitudine de activități, o grămadă de rufe, un pic de unt/ zahăr, o cantitate de ulei, o parte de zahăr…*
-N1 denotă o cantitate aproximativă, iar N2 poate fi numărabil sau nenumărabil concret *un pâlc de copaci, un set de farfurii, un grup de studenți, o bucată de ciocolată, un buchet de flori, un cârd de vite, o echipă de muncitori, un stol de păsari, o turmă de oi…*
- Substantivul nucleu indică un nume de măsura (exactă sau inexactă) şi este urmat de alt substantiv numărabil la plural sau nenumărabil masiv *un kilogram de prune, un metru de pânză, un gram de aur, un litru de ceai…*
- Numele recipientului poate deveni nume de măsură *o sticlă de lapte, un borcan de miere, un butoi de bere, un pachet de biscuiți, un pahar de vin, o lingură de zahăr, un coş de pere…*
- N1 poate căpăta sens metaforic *un munte de haine / zapadă/ nisip* când i se ataşează un nume de materie, iar în cazul în care acestui specificator i se alătură un substantiv N2 cu trasătura semantică [+ Uman] se trece din sfera cantitativă in sfera calitativa *un munte de om* (un om cu un aspect fizic impunător).
Pe de *altă* parte, conceptele numerice de tipul *zeci de, sute de, mii de,* precum si conceptele subnumerice *o doime, o treime, un sfert, un procent,* cer o construcție partitivă *sute de intrebări, mii de oameni, o jumatate de ulei, o treime din angajați , un sfert din portocală…*
1.2. Aspectul cantitativ este, de asemenea, evidențiat de subclasa „masivelor", destul de frecvent menționate în sfera grupului nominal.

BDD-A5330 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:52 UTC)

Descrierea „masivelor" este importantă, întrucât, presupune realizarea opoziției discret-continuu, subordonată opoziției numărabil-nenumărabil. Dacă substantivele numărabile exprimă entități discrete, individuale, *fotoliu, casă, birou*…,cele nenumărabile se referă la entități continue *fericire, aur, petrol…* Ca trasătură inerentă „masivelor", continuitatea face imposibilă realizarea opozițiilor categoriei de număr şi combinarea lor cu adjective care evidențiază o cantitate numărabilă **patru fasole,* *puține mazăre.*

Din clasa „masivelor" fac parte substantivele nume de materie *carne, piper, argint, ceapă*…, substantivele numărabile a căror utilizare presupune o transformare din numărabil în nenumărabil *Salata are mult măr*,(*măr* ca nume de materie şi nu ca obiect izolat), precum si unele entități colective *Cumpăr argint/ fier* (obiecte din argint sau fier).

Continuitatea şi omogenitatea constituie cele două trasături caracteristice „masivelor". Spre deosebire de entitățile numărabile care au formă proprie, limitată în timp si spațiu, numele de materie sunt dependente de o altă entitate care le restrânge referința, ele apărând destul de frecvent în construcțiile partitive *o cantitate de mălai, o grămadă de nisip, o bucată de pânză, o lingură de făină…*

Din punct de vedere morfologic, sub raportul categoriei numărului, „masivele" apar fie ca *singularia tantum* (*lapte, miere, mazăre, ulei, oțet*), fie ca *pluralia tantum* (*moaşte, lazane, răcoritoare…*).

Limba română evidențiază nu numai trecerea entităților numărabile în sfera nenumărabilelor *El creşte pui, El manâncă pui*, ci şi recategorizarea „masivelor" din nenumărabile în numărabile *tărâță, icră, iță, lătură, puțuleț….*

Astfel, entitățile nou-create constituie aşa- numitul „plural al calității"(sortimentul / varietatea) *blană-blănuri, săpun-săpunuri, vin-vinuri, cafea-cafele, mătase-mătasuri, ulei-uleiuri, alamă-alămuri.*

De asemenea, unele substantive abstracte *singularia tantum* şi-au creat forme de plural, realizând, astfel, trecerea de la abstract la concret

antichitate-antichități (obiecte vechi), *bunătate-bunătăți* (mâncare foarte bună), *credință – credințe* (religii)…

Cuantificarea reprezintă o altă operație care aduce în discuție opozițiile numărabil-nenumărabil, măsurabil-nemăsurabil, discret-continuu. Cuantificarea definită a „masivelor" nu se poate realiza cu ajutorul numeralelor decât atunci când avem de-a face cu un transfer al entității din sfera nenumărabilului în cea a numărabilului *două cafele, trei beri….*

Totuşi, se poate vorbi de acest tip de cuantificare, atunci când determinantul indică o cantitate precisă a materiei *1 kg de zahăr, o sticlă de ulei, un pahar de apă.*

1.3 **Statutul determinantului *nişte* în clasa „masivelor"**

Dintre elementele cu rol cuantificator în analiza „masivelor", un statut aparte îl are determinantul *nişte.* Acesta aduce o informație referitoare la cantitatea prin care se caracterizează substantivul nume de materie şi poate fi substituit cu adjectivele nehotărâte *unii, unele, câțiva, ceva: nişte/câteva cărți, nişte/ceva carne…*

Nişte, la fel ca şi *ceva* însoțeşte, fie un substantiv numărabil la plural *nişte elevi, nişte întrebări,* fie nenumărabil *nişte carne, nişte orez, nişte nisip,* desemnând o cantitate omogenă, nedefinită. Acest determinant apare destul de frecvent în construcțiile partitive *beau nişte vin, ea mănâncă nişte salată.*

În limba română combinarea lui *nişte* cu un substantiv abstract la singular sau la plural nu este recomandată, construcții de tipul *Tânărul înregistrează nişte muzică populară, Are nişte nervi de oțel, Au nevoie de nişte talente tinere* fiind frecvente, mai ales în stilul colocvial.

1.4 **Prepoziția în structura cantitativului**

BDD-A5330 © 2005 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:52 UTC)

Natura şi funcţiile prepoziţiei sunt variabile în structura grupului nominal complex. *A, la* şi *de* sunt considerate prepoziţii funcţionale: *a* poate avea forme omonime, apărând, fie cu valoare distributivă *Nişte cărţi a doi lei bucata*, fie ca marcă a cazului genitiv *Mamă a trei copii; la* este marcă a funcţiei de complement indirect *Impărţirea banilor la studenţi,* iar *de* în structura grupului cantitativ poate avea rol de specificator al unui grup nominal *un kilogram de vişine, un dram de noroc, un soi de cireşe amare…*

Spre deosebire de o construcţie de tipul *un gram din acest aur,* care are o structura cantitativă partitivă, secvenţele de tipul *un litru de vin, un kilogram de piersici, un metru de cablu* nu au o structură partitivă, deoarece al doilea element al GN care indică întregul, din care se detaşează o parte nu este definit, ci un nume fără determinant; de aici şi numele de construcţii *cantitative- pseudopartitive.*

În ceea ce priveşte acordul cu verbul, deşi nominalul cantitativ se situeazş pe prima poziţie, specifică centrului de grup, verbul se raportează la al doilea element al grupului *Cântăresc (un kilogram de) piersici,* iar acordul se face cu centrul GN şi nu cu specificatorul acestuia *O mulţime de studenţi vin la serbările zăpezii.*

2.0 Clasa pronumelor nehotărâte constituie obiectul unei serii variate de interpretări în gramaticile româneşti. Astfel, există oscilaţii în ceea ce priveşte încadrarea lor într-o clasă sau alta, analiza lor impunând o varietate de nuanţe semantice a zonei nedefinitului în limba română. Unii autori integrează nehotărâtele cantitative la numeral (Tiktin, 1945, p.91,Florea, 1965, p.336, Tosa, 1983, p.86), în timp ce alţii consideră că toate nehotărâtele sunt cantitative (Manoliu Manea, 1968, p.100-133).

Maniera în care este structurată această zonă semantică scoate în evidenţă faptul că, aşa-zisul nedefinit, reprezintă un câmp semantic perfect delimitabil, mai precis, cel al totalităţii. Pronumele nehotărâte care se referă la toate părţile componente formează clasa *totalitarelor*(*tot, toţi, fiecare, oricare, oricine, orice*), iar cele care desemnează o parte a totalităţii constituie clasa *partitivelor*(*cineva, ceva, unul, unii, altul, alţii, câţiva*).

2.1 În ceea ce priveşte clasa totalitarelor, accentul se pune fie pe ideea de ansamblu *tot, toţi,* (*Ziaristul mi-a relatat totul*), fie pe părţile componente *fiecare, oricare, oricine, orice,* (*Fiecare membru trebuie sa participe la şedinţa anuală.*)" *Tot, toţi,* se poate combina atât cu pluralul obişnuit (*oameni, case*), unde ideea de discret se însoţeste de cea de identitate calitativă, cât şi cu pluralul variat (*cărnuri, vinuri, mătăsuri*), unde ideea de discret se însoţeste de cea de non-identitate calitativă"(Manoliu Manea, 1968, p.103). Pe de altă parte, *fiecare* exprimă totalitatea prin parte, având statutul unui generalizant separativ(distributiv) *Fiecare om are dreptul la exprimare,* în timp ce *oricare* şi *orice* sunt neseparative, insistând asupra ideii de non- diferenţiere calitativă între părţi *Poate sa participe oricine, Copilul poate să cumpere orice.*

Astfel, *tot* poate căpăta, ca determinant, două valori diferite: *non- generalizant continuu*, atunci când este sinonim cu „întreg"(*Toată tinereţea şi-a petrecut-o singură*) si *generalizant neseparativ*, având ca sinonime secvenţele *fiecare* sau *oricare* (*Tot romanul este liber de sărbători*).

2.2 Din seria partitivelor, *ceva* poate explicita o parte a totalităţii, ataşându-se substantivelor nume de materie (*A pus ceva sare în supă*), entităţilor numărabile la singular (*Munca ta necesită ceva efort*) sau la plural (*Am nevoie de ceva bani să plec în excursie*).

Pe de altă parte," *ceva* separativ poate lua contextual valori afective (*A căzùt ceva zăpadă!* (cantitate mare) având nuanţă pur cantitativă, de depăşire a limitei obişnuite. În alte situaţii, când intonaţia este diferită, depărtarea de la limita cantitativă se face în sens negativ, *ceva* fiind sinonim cu *puţin*, (*A căzut ceva zăpadă*).

BDD-A5330 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:52 UTC)

Clasa pronumelor nehotărâte cuprinde, de asemenea, seria cantitativelor comparative *mult, puțin, atât, destul,* care, cu excepția lui *destul,* constituie matricea gradelor de comparație ale adjectivelor şi adverbelor.
Mulți şi *puțini* sunt calificate diferit de la o lucrare la alta, fiind amplasate la interferența mai multor părți de vorbire (numeral, adjectiv, pronume).
În momentul de față, lucrările de specialitate oscilează între analizarea acestora ca adjective sau pronume nehotărâte, evitând includerea lor in clasa numeralului. Toate aceste interpretări pornesc de la varietatea caracteristicilor comune acestor părți de vorbire. Dintre caracteristicile comune cu ale numeralului, importante sunt valoarea cantitativă şi includerea lor in clasa cuantificatorilor, folosirea aceleaşi prepoziții *a* pentru G.-D. pl.(*Părerea a mulți studenți/ a trei studenți*), şi *la* pentru D. (*Urez la mulți oameni/ la doi oameni*), dar şi posibilitatea ataşării articolului adjectival
(*cei puțini, cei patru, celor mulți, celor doi*). *Mulți* şi *puțini* constituie, de asemenea, matricea gradelor de comparație, (*mai mulți, la fel de puțini, foarte mulți*), la adjectiv şi se acordă cu substantivul în gen, număr şi caz (*mult curaj, multă mazăre/ carne/imaginație, mulți elevi, multe situții).*
Există anumite situații ambigue, *mănâncă puțin* (din tort), *se vorbeşte puțin* (despre mariajul lor) când *mult/puțin* pot fi interpretate fie ca adjective, fie ca adverbe. Totuşi, analizarea lor ca adverbe este clară, in constructii de tipul *Geanta cântăreşte mult, Conferința a durat puțin.*
Inserarea formelor *mult/puțin* în clasa pronumelor are la bază caracterisicile lor paralele cu pronumele şi adjectivele pronominale. De pildă, secvențele *caietele puținor/multor elevi* marchează utilizarea lor ca adjective pronominale , în timp ce *părerile multora, interesul fiecăruia,* au formă pronominală. Comportamentul formelor *mult/puțin*, şi plasarea lor în zona de interferență a mai multor clase, se pot extinde şi la alte cuvinte cu valoare cantitativă *destul/destui, câțiva, anumiți, tot/toți* (*interesul anumitor câstigători, părere a diferiților profesori, parerea a diferiți profesori, totul mi se pare adevarat, tot mă pasioneaza*).
Analiza acestor cuvinte cu sens cantitativ conduce la ideea că ele sunt cel mai bine încadrate în clasele adjectivului şi pronumelui nehotărât, caracterizarea lor ca numerale neputând fi justificată, întrucât nu exprimă o cuantificare exactă, ca în cazul numeralului.
3.0 La nivel sintactic, abordarea sferei cantitativului se face din perspectiva relației numeral- grup cantitativ. Problema centrală pe care o pune numeralul se referă la prezența unei cuantificări prin etalonare a entităților nenumărabile .
3.1 Conceptele etalon de tipul *metru, litru, gram, kilogram, oră, leu…* sunt legate de categoria verbelor caracterizate prin marca semantică /+ cantitate/ *a cântari, a trage (a cântari), a costa, a valora, a taxa, a estima….* Astfel, GCant este constituit dintr-un substantiv unitate etalon şi un element cu sens cantitativ, numeral în cele mai multe cazuri (*două tone, cinci grame, trei metri, zece lei…*)
Constructțiile de tipul *Sacul atârnă cinci kilograme, Carnea cântăreşte două sute de grame,* se caracterizează prin trasătura semantică [+GCant], iar cele de tipul *Sacul atârna greu, Carnea cântareşte destul, Ea atârnă geanta de ceva* au trasătura
[- GCant].
În funcție de natura semantică a construcției, de prezența sau absența unei prepoziții, acelaşi verb poate să aparțină grupului cantitativ sau să fie exterior acestuia *Mi-a impus o restricție* [-GCant], *M-a impus cu o sută de lei* [+GCant], *Vameşul cântăreşte bagajul* [-GCant], *Bagajul cântăreşte douăzeci de kilograme* [+GCant]. În limba română există anumite situații ambigue în ceea ce priveşte delimitarea circumstanțialului cantitativ. De pildă, într-

BDD-A5330 © 2005 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:52 UTC)

o construcție de tipul (*Sportivul a alergat doi kilometri*), *doi kilometri* nu poate fi considerat circumstanțial cantitativ,întrucât reprezintă spațiul parcurs şi nu circumstanța în care a avut loc acțiunea; poate fi analizat ca un complement de măsură, dar nu de mod circumstanțial.
Diversitatea funcțiilor sintactice ale GCant, permite lărgirea sferei verbelor care implică prezența grupului, iar acest fapt indică dificultatea stabilirii limitei exacte între circumstanțialul de măsură şi alte circumstanțiale. Astfel, şi alte verbe ca *a merge, a umbla, a străbate, a păsi, a înălța, a răzbate, a intra, a zbura, a ridica, a mări, a paria, a reduce…* se construiesc cu circumstanțialul de măsură, ceea ce denotă că unitățile etalon nu sunt legate strict de categoria verbelor caracterizate prin marca semantică / + cantitate/.
De asemenea, varietatea prepozițiilor care însoțesc verbele menționate anterior este un alt semn care explicitează ideea amintită mai sus.(*Pariez pe un milion, Reduc taxa cu o sută de lei, Parcurge douăzeci de kilometri, Înalț clădirea cu trei metri, A redus dobânda cu/ la 1%.*
Cantitativul ca realitate semantică rămâne un subiect deschis cercetării lingvistice, datorită modalităților diverse de exprimare şi interpretare atât la nivel morfologic cât şi sintactic.

Bibliografie :

GAITANARU Stefan, *Numeralul in limba română studiu descriptiv si istoric,* Calende, 1993
IRIMIA Dumitru, *Gramatica limbii romane, 1997*
PANĂ-DINDELEGAN Gabriela, *Sintaxa Transformationala a Grupului Verba in limba romana*, Bucuresti, 1974
PANA-DINDELEGAN Gabriela, *Elemente de gramatica, dificultati, controverse, noi interpretari,* Bucuresti, 2003
DUTESCU-COLIBAN Taina, *Grammatical categories of English,* Bucuresti, 1983

BDD-A5330 © 2005 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:52 UTC)